

Najazd bolszewicki w polskiej publicystyce

- [Wprowadzenie](#)
- [Film](#)
- [Multimedialne ćwiczenia interaktywne](#)
- [Podsumowanie](#)
- [Słowniczek](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Wprowadzenie

Tematem, który często pojawiał się w literaturze dwudziestolecia międzywojennego, była wojna polsko-bolszewicka. Polemiki dotyczące wojny obronnej oraz debaty skupiające się na przyszłości Polski stały się nośnym tematem szczególnie dla literatów, którzy wywierali wówczas duży wpływ na opinię publiczną. Jednym z głównych twórców tego okresu był Stefan Żeromski. Jego powieść *Przedwiośnie* oraz reportaż *Na probostwie w Wyszku* stanowiły ważny głos w dyskusjach dotyczących wojny z bolszewikami.

Już wiesz

Przed zapoznaniem się z e-materiałem powinieneś znać:

- cechy i funkcje reportażu;
- definicje: *reportażu*, *reportażu literackiego*, *powieści reportażowej*, a także dostrzegać ich cechy wspólne;
- powieść Stefana Żeromskiego *Przedwiośnie*;
- kulisy wojny polsko-bolszewickiej;
- problemy, z jakimi zmagali się Polacy w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości.

Nauczysz się

- przeanalizujesz problemy społeczne i polityczne zawarte w dziełach Żeromskiego na tle sytuacji wewnętrznej Polski;
- opierając się na dziełach Stefana Żeromskiego, omówisz wpływ polityki i bieżących wydarzeń na twórczość artysty;
- omówisz najważniejsze problemy zawarte w zbiorze reportaży *Inter Arma*.

Film

Źródło: LEARNETIC SA, licencja: CC BY-SA 3.0.

Multimedialne ćwiczenia interaktywne

Źródło: LEARNETIC SA, licencja: CC BY-SA 3.0.

Podsumowanie

Odzyskanie niepodległości i narodziny państwa polskiego spowodowały, że polscy pisarze znaleźli się w samym środku przemian społeczno-politycznych. Szczególnie wyraźnie odpowiedział na tę sytuację Stefan Żeromski zarówno na polu działalności publicznej, jak i literackiej. Utwory powstałe po 1918 r. poświęcił kondycji społeczno-politycznej odradzającej się Polski. Doniosłym tego przykładem jest zbiór reportaży *Inter Arma*, w których opisał działania zmierzające do odzyskania pierwotnych ziem polskich i obrony przed bolszewikami. W tekście *Na probostwie w Wyszkowie* gorzko skomentował działania Tymczasowego Komitetu Rewolucyjnego Polski, będącego załączkiem władzy komunistycznej w czasie wojny polsko-bolszewickiej, a także postawę polskiej klasy politycznej skorumpowanej, zbiurokratyzowanej, obojętnej na losy obywateli. *Inter Arma* jest świadectwem zaangażowania społeczno-politycznego Żeromskiego, który brał udział w wiecach plebiscytowych na Warmii i Mazurach oraz działał w Towarzystwie Przyjaciół Pomorza na rzecz praw Kaszubów. Żeromski posłużył się w pochodzących z tego zbioru reportażach stylem publicystycznym. Jego najważniejszymi wyznacznikami są:

- mniej lub bardziej rygorystycznie zachowywana oficjalność wypowiedzi;
- sugestywność tekstu: stosowanie słownictwa o charakterze emocjonalnym, subiektywnym, dobitnych sformułowań, słownictwa wartościującego, dopuszczalne środki artystyczne;
- puentowanie faktów, stawianie pytań;
- wykorzystanie wyrazów i zwrotów zaczerpniętych z mowy potocznej, idiomów;
- dopuszczalne występowanie wyrażen i zwrotów stereotypowych oraz słownictwa modnego, wyrazów obcych.

Ćwiczenie 1

Przeczytaj poniższe zdania i zaznacz, czy są one prawdziwe, czy fałszywe.

	Prawda	Fałsz
Bitwa warszawska trwała 14 dni.	☐	☐
Żeromski krytykował bezrząd, korupcję i biurokrację.	☐	☐
Polscy komuniści stworzyli marionetkowy rząd, wydali manifest i zachęcali do tworzenia komitetów.	☐	☐

Źródło: LEARNETIC SA, licencja: CC BY 4.0.

Słowniczek

Cud nad Wisłą

potoczna nazwa Bitwy Warszawskiej; decydującego starcia w czasie wojny polsko-bolszewickiej 1919-1921, w której Wojsko Polskie starło się z Armią Czerwoną

Feliks Dzierżyński

sowiecki działacz partyjny i państwowy o polskich korzeniach zwany Krwawym Feliksem i Czerwonym Katem, patologiczny sadysta i morderca, twórca i szef tajnej policji CzeKa; w czasie wojny polsko – bolszewickiej członek Tymczasowego Komitetu Rewolucyjnego Polski, załączka władzy komunistycznej w Polsce

Feliks Kon

polski publicysta i działacz komunistyczny; od 1917 r. działacz partii bolszewickiej w Związku Sowieckim; w czasie wojny polsko –bolszewickiej członek Tymczasowego Komitetu Rewolucyjnego Polski, załączka władzy komunistycznej w Polsce

Inter Arma

zbiór reportaży Stefana Żeromskiego z okresu wojny polsko-bolszewickiej, wydany w 1920 r.; w jego skład wchodzi reportaż: *Francja, Hawa – Kwidzyn – Malbork, Towarzystwo Przyjaciół Pomorza, Na probostwie w Wyszkanie, Sambor i Mestwin*

Józef Haller

generał broni Wojska Polskiego, komendant Legionów Polskich w czasie I wojny światowej; w czasie wojny polsko – bolszewickiej dowodził Frontem Północnym

Julian Marchlewski

publicysta i działacz komunistyczny; w 1920 r. stanął na czele Tymczasowego Komitetu Rewolucyjnego Polski w Białymstoku

publicystyka

(łac. publicus – powszechny, społeczny) dziedzina piśmiennictwa omawiająca aktualne problemy życia społecznego, politycznego, kulturalnego; jej zamiarem jest oddziaływanie na opinię publiczną, obejmuje małe formy pisarskie: artykuły, reportaże, felietony i korespondencje

reportaż

(łac. reporto – donoszę) gatunek prozy publicystycznej stanowiącej żywy opis zdarzeń i faktów znanych autorowi z bezpośredniej obserwacji, praprzodkiem reportażu jest plotka

sołdat

pogardliwie o żołnierzu, szczególnie rosyjskim; żołdak

Stefan Żeromski

pisarz, publicysta, działacz społeczny; jeden z najwybitniejszych prozaików przełomu XIX i XX w.; bywał nazywany “sumieniem polskiej literatury”; autor powieści, m.in.

Przedwiośnia i Ludzi bezdomnych, zbioru reportaży *Inter Arma*, zbiorów opowiadań

Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski

organ władzy cywilnej na ziemiach polskich z siedzibą w Białymstoku, został utworzony przez polskich komunistów w czasie wojny polsko-bolszewickiej 1919–20; na jego czele

stał Julian Marchlewski; w jego skład wchodził także m.in. Feliks Dzierżyński i Feliks Kon, wydali oni *Manifest do polskiego ludu roboczego miast i wsi*, w którym zapowiedzieli powołanie polskiej republiki radzieckiej, nacjonalizację ziemi obszarnej i fabryk, oddzielenie Kościoła od państwa

wojna polsko-bolszewicka

wojna toczona między Polską a sowiecką Rosją w latach 1919-1921; rozpoczęła się marszem wojsk armii radzieckiej na Białoruś i Litwę; decydującym starciem była Bitwa Warszawska zwana Cudem nad Wisłą, zakończona w 1920 r. zwycięstwem Wojska Polskiego

wywołanie

daw. wygnanie, banita

Dla nauczyciela

Scenariusz

Autor

Learnetic

Temat zajęć

Najazd bolszewicki w polskiej publicystyce

Grupa docelowa

Szkoła ponadgimnazjalna klasa III/ szkoła ponadpodstawowa klasa IV

Ogólny cel kształcenia

Uczeń na podstawie wybranych tekstów Stefana Żeromskiego, dokonuje analizy tekstów i ocenia wpływ polityki na twórczość artysty.

Kształtowane kompetencje kluczowe

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia

18.12.2006r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie

uczenia się przez całe życie

- porozumiewanie się w języku ojczystym
- umiejętność uczenia się
- kompetencje społeczne i obywatelskie

Cele (szczegółowe) operacyjne

Uczniowie:

- analizują i interpretują fragmenty zbioru *Inter Arma*;
- określają problematykę utworów Stefana Żeromskiego;
- określają wpływ polityki na twórczość Stefana Żeromskiego;

- przedstawiają utwory, w których Stefan Żeromski odwoływał się do aktualnych wydarzeń w kraju.

Metody/techniki kształcenia

- metoda eksponująca: pokaz filmu
- metoda praktyczna: ćwiczenia
- metoda asymilacji wiedzy: wykład, pogadanka, dyskusja, praca z tekstem
- metoda samodzielnego dochodzenia do wiedzy: “burza mózgów”

Formy pracy

- zbiorowa
- grupowa
- indywidualna

Przebieg lekcji

Uwaga, przed lekcją uczniowie powinni przeczytać reportaż *Na probostwie w Wyszku* Stefana Żeromskiego.

Faza wprowadzająca

1. Nauczyciel prosi jednego z uczniów o przypomnienie tematyki *Przedwiośnia*, skupiając się na okresie po I wojnie światowej. Nauczyciel zwraca uwagę, że *Przedwiośnie* nie było jedyną powieścią okresu międzywojennego, poruszającą problematykę odrodzenia państwa polskiego. Podaje inne przykłady: *Generał Barcz* Juliusza Kadena-Bandrowskiego czy *Pokolenie Marka Świdry* Andrzeja Struga. Także sam opis wojny polsko-bolszewickiej pojawia się w literaturze, przykładem jest *Lewa Wolna* Józefa Mackiewicza czy *Inter Arma* Żeromskiego, która stanie się przedmiotem lekcji.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel wyświetla film *Najazd bolszewicki w polskiej publicystyce*.
2. Analiza fragmentu:

Stojąc wśród mokradła, mieliśmy wrażenie, iż sami na wzór samochodu, w topiel się zanurzamy. Nieskończone wozy trenu, oddziały konnicy i piechoty, ciężkie automobile ze sprzętem wojennym, pojazdy wracające z rannymi utrudniały dalszą drogę, gdy już stanęliśmy znowu na bitym trakcie. Gdy wreszcie ruszyliśmy dalej, dosyć zgodnym chórem, mimo przekonaniowych różnic, szczękaliśmy zębami.

Wkrótce ukazał się Radzymin ze zgliszczami w środku rynku jeszcze dymiącymi, z domami poprzewiercanymi od pocisków i cmentarną pustką, która legła

w zbombardowanych placach i zaułkach. Z Radzymina posunęliśmy się już żywiej do Wyszkowa. Zbliżając się do tego miasteczka, spostrzegliśmy most na Bugu w stanie opłakanego zniszczenia. Trzeba było przeprowić się za rzekę przez most kolejowy, a więc znowu windować samochód po głębokim piasku i przepaścistych wybojach.

(...) tamci komisarze nie byli z naszego rodu. Krew polska nie płynęła w ich żyłach.

Ci rodacy dla poparcia swej władzy przyprowadzili na nasze pola, na nasze nędzne miasteczka, na dwory i chałupy posiadzcicieli, na miasta przywalone brudem i zdruzgotane tyloletnią wojną - obcą armię, masę, złożoną z ludzi ciemnych, zgłodniałych, żądnych obłowienia się i sołdackiej rozpusty. W pierwszym dniu wolności, kiedyśmy po tak strasznie długiej niewoli ledwie głowy podnieśli, całą Moskwę na nas zwalili. Na ich sumieniu leżą zgwałcenia przez dzicz sołdacką naszych dziewcząt i kobiet. Na ich sumieniu leży zniweczenie nie zasobów i skarbów materialnych, bo te mają wartość względną i mogą być powetowane, lecz zniszczenie zabytków przeszłości, unikatów, pamiątek po pradziadach, ojcach, dzieciach, potłuczenie kulami witraży i dzieł sztuki, bezmiernym trudem artystów wykonanych w kamieniu, drzewie, metalu, malowideł i tworów ludzkiego marzenia, utrwalaonych w opornym materiale, które rzesza ciemna z moskiewskich rozłogów tutaj przygnana zdruzgotała, rozkradła, uszkodziła i uniosła, a które już nigdy ludzkich oczu cieszyć nie będą. Są bowiem przedmioty nie zbytku, lecz czystego arcyzmu, które mają wartość wyższą, niż wszystko, które winny być niedotykane, niedostępne, ponieważ mówią do nas z wieczności o wieczności, zamkniętej w nas samych. Za zniszczenie tych przedmiotów ci komisarze są odpowiedzialni. Oni to te wszystkie pisma, druki, zabytki i rzeczy sztuki podali do rąk nic nie wiedzącego motłochu.

Opierając się na omówionym fragmencie i obejrzanym filmie, uczniowie odpowiadają na pytania:

W jaki sposób Żeromski opisał najazd bolszewicki? Jak zostały opisane zniszczenia? Jak zachowywali się sowieccy żołnierze? Jakim mianem określa ich autor?

3. Następnie uczniowie analizują hasło *pisarze ze Słownika Literatury Polskiej XX wieku*, zwracając uwagę na role przypisywane literatom. Na tej podstawie wskazują funkcje, jakie można by przypisać Stefanowi Żeromskiemu. Argumentują swój wybór.

W oparciu o postawę Żeromskiego uczniowie tworzą ogólną charakterystykę pisarza politycznego.

4. Nauczyciel prosi uczniów, aby scharakteryzowali i ocenili postawę Żeromskiego oraz jego poglądy. Jakie zadania stawia przed Polakami? Dlaczego Żeromskiego nazywa się "sumieniem polskiej literatury"? Czy słusznie?

5. Uczniowie, oceniając działalność publicystyczną Stefana Żeromskiego w trakcie wojny polsko-bolszewickiej, zastanawiają się, jaką rolę powinien pełnić pisarz w kraju zagrożonym konfliktem, wojną lub utratą niepodległości.

Formułują cechy stylu publicystycznego:

- omówienie ważnych społecznie wydarzeń, interpretacja rzeczywistości, wyjaśnianie, odnoszenie się do szerszych kontekstów, ocena, osąd na podstawie faktów;
- mniej lub bardziej rygorystycznie zachowywana oficjalność wypowiedzi;
- sugestywność tekstu: stosowanie słownictwa o charakterze emocjonalnym, subiektywnym, dobitnych sformułowań, słownictwa wartościującego, dopuszczalne środki artystyczne;
- puentowanie faktów, stawianie pytań;
- wykorzystanie wyrazów i zwrotów zaczerpniętych z mowy potocznej, idiomów;
- dopuszczalne występowanie wyrażen i zwrotów stereotypowych oraz słownictwa modnego, wyrazów obcych.

6. Uczniowie rozwiązują ćwiczenia interaktywne. Odpowiedzi omawiają z nauczycielem. Omawiając ćwiczenie nr 8, analizują tekst pod względem językowym i zastanawiają się, jakim językiem powinien posługiwać się pisarz polityczny, aby trafić do czytelników.

Faza podsumowująca

1. Dyskusja: czy literatura powinna być społecznie zaangażowana?

Praca domowa

1. Napisz esej na temat: Czy w dzisiejszych czasach jest nam potrzebna literatura społecznie zaangażowana? Czy współcześnie ma ona taką siłę oddziaływania, jak za czasów Żeromskiego?

Metryczka

Tytuł

Najazd bolszewicki w polskiej publicystyce

Temat lekcji z e-podręcznika, do którego e-materiał się odnosi

Literatura w polityce, polityka w literaturze

Przedmiot

Język polski

Etap edukacyjny

IV/szkoła ponadgimnazjalna; III/szkoła ponadpodstawowa

Podstawa programowa

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury wskazane

przez nauczyciela.

1. Wstępne rozpoznanie. Uczeń:

2) określa problematykę utworu;

2. Analiza

5) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty (dostrzega cechy wspólne i różne).

3. Interpretacja

3) porównuje funkcjonowanie tych samych motywów w różnych utworach literackich;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Mówienie i pisanie. Uczeń:

3) tworzy samodzielną wypowiedź

argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je,

hierarchizuje, dokonuje ich selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące

wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie);

4) publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź.

Nowa podstawa programowa

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm,

pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945 – 1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989r.

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę, weryfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię, autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi, poddaje je refleksji;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów publicystycznych

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wyводу oraz argumentację;

3) rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż);

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2) wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej

Kompetencje kluczowe

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia 18.12.2006r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie

- porozumiewanie się w języku ojczystym
- umiejętność uczenia się,

- kompetencje społeczne i obywatelskie

Cele edukacyjne zgodne z etapem kształcenia

Uczniowie:

- analizują i interpretują fragmenty zbioru *Inter Arma*;
- określają problematykę utworów Stefana Żeromskiego;
- określają wpływ polityki na twórczość Stefana Żeromskiego;
- przedstawiają utwory, w których Stefan Żeromski odwoływał się do aktualnych wydarzeń w kraju.

Powiązanie z e-podręcznikiem

<http://www.epodreczniki.pl/reader/c/132535/v/latest/t/student-canon/m/j0000000FXB3v20>

http://www.epodreczniki.pl/reader/c/132535/v/latest/t/student-canon/m/j0000000FXB3v20#j0000000FXB3v20_0000000Q

http://www.epodreczniki.pl/reader/c/132535/v/latest/t/student-canon/m/j0000000FXB3v20#j0000000FXB3v20_00000063